

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СЕПАРАТИЗМУ В ІСПАНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Розглядаються питання проблеми прояву сепаратизму в Іспанії в період з 2004 до 2015 рр. Наведено статистичні дані щодо діяльності радикально налаштованих груп у країні Басків, зокрема терористичної організації ЕТА. Розкриваються причини невдоволення Каталонії статусом автономії та бажання створення незалежної держави. Робиться аналіз національно-мовного сепаратизму в Галісії.

Ключові слова: Іспанія; сепаратизм; Каталонія; країна Басків; ЕТА; Галісія; автономія; національно-мовний сепаратизм.

У сучасному світі сепаратизм є однією з найгостріших проблем. Особливо **актуальним** для нас це питання постає в розрізі подій в Україні. Однак Іспанія зіштовхнулася із сепаратизмом значно раніше і продовжує «страждати» від нього й до сьогодні. Іспанський лібералізм завжди намагався реалізувати ідею єдності держави, нації та демократії. Різні історичні епохи Іспанії відзначались потягом до сепаратизму різних областей. У часи Ф. Франко такі спроби чинила Країна Басків, у наш час тут інтенсивність знизилась, але додалися Галісія й Каталонія. Не дивно, що саме в Іспанії виникли настільки серйозні проблеми із сепаратистськими настроями, адже вже в Конституції прописано, що королівство є унітарною децентралізованою країною, що складається з 19 автономних областей (17 автономних утворень та 2 автономні міста – Сеута та Мелілья). Кожна автономія має свій власний уряд, парламент та право самостійно приймати рішення щодо достатньо широкого кола питань – як економічних, так і політичних. А в тих областях, де розповсюджена інша мова, її визнано офіційною поруч з іспанською.

Історично зумовленим є той факт, що три області Іспанії від початку мали особливий автономний статус із розширеними правами відповідно до ст. 151 Конституції Іспанії [4]. Країна Басків, Каталонія та Галісія вважаються «історичними територіями», що вже мали досвід автономного управління. Неоднозначна суть сепаратизму **актуалізує** тему цього дослідження, адже здебільшого сепаратизм є справою регіонального характеру, навіть внутрішньодержавного, а насправді належить до проблем міжнародного значення. Це пояснюється тим, що за умови успішного сепаратистського руху в одній державі може спалахнути ланцюг подібних настроїв в інших, що, у свою чергу, впливає на міжнародний статус країни, у якій розпочалась така активність.

Метою статті є дослідження та систематизація матеріалів щодо сепаратизму в Іспанії в період з 2004

до 2015 рр. Згідно з метою було поставлено такі **завдання**:

– розглянути причини загострення сепаратистських настроїв у Каталонії та Країні Басків у період 2004–2015 рр.;

– дослідити діяльність терористичної організації ЕТА;

– розкрити суть національно-мовного сепаратизму в Галісії.

Актуальність теми сепаратизму в Іспанії породжує багато **наукових розробок** у цій сфері. Найбільш обґрунтованим питанням постає в працях С. Хенкіна [1], А. Орлова [2], Н. Анікєєвої [3]. Однак через те, що проблема й сьогодні розвивається, необхідно долучити аналіз нових джерел, здебільшого новин зі ЗМІ.

Незважаючи на те, що корінням сепаратистські настрої Каталонії сягають ще 1936 р., новий етап у взаємовідносинах Мадрид – Барселона розпочався одночасно зі світовими економічними кризами 2008 та 2012 рр. Каталонія – один із найбільш розвинених індустріальних районів Іспанії. При тому, що населення автономії становить лише 16 % від усього населення Королівства, тут виробляється майже 20 % національного продукту країни [7]. Середній каталонець протягом року заробляє на кілька тисяч євро, більше, ніж решта іспанців.

44 % каталонців зайняті у сфері виробництва, 50 % – у сфері послуг, і лише 6 % – у сільському господарстві. Промисловість Каталонії представлена виробництвом електротехніки, автопромом, хімічною та текстильною галузями. Крім того, у Барселоні функціонує потужний міжнародний порт, а щорічний потік туристів досягає 16 млн осіб.

Це викликало восени 2011 р. активізацію в Каталонії громадського руху за відділення від Іспанії. 11 вересня 2012 р. в Барселоні на мирний марш із прапорами й гаслами вийшли сотні тисяч громадян (за оцінками, 8 % із 7,5 млн населення регіону) [6, с. 20]. Цього дня в Каталонії відзначається Діада –

національний день провінції, який знаменує день втрати Каталонією незалежності. Діада 2011 р. здивувала не тільки Іспанію, але й усю Європу. Лідер регіонального уряду, націоналіст Артур Мас, публічно підтримав демонстрантів, заявивши, що Каталонії потрібна державність [6, с. 20]. Під час зустрічі з прем'єр-міністром Іспанії Маріано Рахоем президент Каталонії вимагав довготривалого зменшення податків для каталонців, надання права Жeneralітату (уряду Каталонії) самостійно розпоряджатись регіональним бюджетом. Однак через те, що саме в цей період Мадрид шукав нові можливості вливання зовнішніх кредитів, Каталонії було відмовлено.

Ще однією причиною загострення сепаратистських настроїв стало те, що 2006 р. парламент Каталонії ухвалив хартію, яка оголосила каталонців нацією, але 2010 р. конституційний суд Іспанії скасував документ, назвавши його юридично без підставним.

Треба зазначити, що протягом 2009–2011 рр. зростає невдоволення політикою іспанського уряду з боку каталонців змусило владу регіону провести шість плебісцитів у різних містах щодо питання набуття Каталонією незалежності, на яких 90 % тих, хто взяв участь у голосуванні, підтримали ідею суверенітету, проте явка громадян була низькою, усього близько 30 % [5, с. 5]. 2012 р. вулиці Барселони перетворились на справжнє море людей, які вийшли на марш за незалежність Каталонії. У ході взяли участь близько 1,5 млн демонстрантів, що приблизно дорівнює населенню міста.

25 листопада 2012 р. відбулися регіональні вибори, на яких було сформовано новий парламент Каталонії. У січні 2013 р. він проголосував за проведення референдуму про відділення від Іспанії 2014 р. Підтримали це рішення дві третини депутатів [5, с. 5]. Опитування, проведені у вересні 2013 р., показали, що кількість прибічників ідеї незалежності Каталонії зросла до 52,5 %, а кількість тих, хто не підтримує цю ідею, скоротилась до 24 %. Це можна пояснити тим, що економічна ситуація в цілому в Іспанії та Каталонії зокрема на сьогодні залишається складною. Так, рівень безробіття в регіоні досяг 24 %, борги вже в першому кварталі 2013 р. сягнули 51 млн євро [5, с. 5]. Попри заборони Конституційного суду Іспанії, у регіоні таки вдалося провести волевиявлення щодо незалежності, хоча його статус було понижено з референдуму до плебісциту.

3 серпня 2015 р. влада Каталонії призначила дострокові регіональні вибори на 27 вересня. Це голосування могло стати альтернативним волевиявленням за незалежність від Іспанії та посилити напруженість у відносинах із центральним урядом у Мадриді. Артур Мас зробив заяву: якщо альянс сепаратистських сил отримає більшість у парламенті, він прагнеться відділитися від Іспанії протягом наступних 18 місяців.

На виборах було зафіксовано рекордну явку в історії Каталонії – у голосуванні взяли участь 76 % виборців.

Після підрахунку майже 100 % голосів блок, до складу якого входять правляча партія Артура Маса «Демократична конвергенція Каталонії» та «Ліви

республіканці Каталонії», отримав 62 місця в 135-місному регіональному парламенті. «Кандидати народної єдності» (CUP) отримали 10 місць у каталонському парламенті. Загалом обидві політичні сили разом набрали 47,8 % голосів виборців і разом сформуєть абсолютну більшість у парламенті. У разі об'єднання лівих політичних сил, що виступають за незалежність, у політиків буде 68 місць, необхідних для просування оголошеного раніше плану – зробити Каталонію незалежною вже 2017 р. [8].

Черговим ударом по єдності Іспанії стало узгодження резолюції, яка передбачає здобуття незалежності регіону від решти держави 27 жовтня 2015 р. Документ оголошує «початок створення незалежної держави Каталонія у формі республіки» [9]. У тексті йшлося про те, що процес відокремлення «не буде коритися рішенням іспанських інстанцій, зокрема й Конституційного суду, що втратив легітимність». Місцевий парламент Каталонії 9 листопада проголосував за резолюцію [10].

У такий спосіб було покладено початок реалізації «дорожньої карти», яка, як сподіваються політичні сили, які підтримують ідею відокремлення, зрештою, завершиться виходом цієї провінції зі складу Іспанії. Центральний уряд у Мадриді вже пообіцяв заблокувати цю ініціативу.

Іспанська Конституція, як відомо, не передбачає можливості виходу будь-якої провінції зі складу держави [4]. Прем'єр-міністр Іспанії Маріано Рахой, який сподівається на переобрання на загальних виборах 4 грудня 2015 р., пообіцяв, що домагатиметься блокування резолюції каталонського парламенту в судовому порядку.

Якщо питання Каталонії наближається до розв'язки, то ситуація з басками є більш складною. Частина цього етносу мешкає в Іспанії, а інша – у Франції. Корінням початки сепаратизму в регіоні сягають періоду правління Франко, коли заборонялось використання баскської мови в мас-медіа та державних документах, а сама автономія стала місцем масової міграції, адже економічна ситуація тут була кращою і в населення було більше роботи. У результаті такої політики диктатора з'явився серйозний супротив з боку самої Країни Басків – у 1959 р. було засновано організацію баскських націоналістів – ЕТА. Від початку ця група позиціонувала себе мирною, однак через випадки знущань над членами ЕТА характер організації сильно змінився [11].

ЕТА є однією з найвідоміших націоналістичних організацій Європи. Вона несе відповідальність за вбивства понад 800 осіб. У результаті своєї діяльності цю групу зарахували до терористичних як Іспанія, так і весь Європейський Союз [11].

Одним із найбільших проявів радикальної налаштованості ЕТА можна вважати теракти в Мадриді 2004 р. 3 березня в країні стався теракт, подібного якому Західна Європа ще не бачила. Зранку на залізничному вокзалі Мадрида з проміжком у кілька хвилин вибухнуло 10 бомб. Тоді загинула 191 людина, ще півтори тисячі було поранено.

Ця кривава подія сталася рівно через 911 днів після теракту у Сполучених Штатах. Тому її назвали «європейським 11 вересня». Утім, трагедія переговор-

нула нову сторінку в житті Іспанії. Страшні вибухи сталися за чотири дні до парламентських виборів, які в підсумку визначають ім'я нового іспанського прем'єра. Теракт виглядав як виклик баскського сепаратистського угруповання ЕТА фавориту виборів – Народній партії, яка виступала за боротьбу з ним. Не дивно, що уряд наполегливо звинувачував ЕТА, хоча слідство одразу вийшло на слід ісламістів. Зрештою, відповідальність за теракт узяла на себе «Аль-Каїда».

У період з 2004 до 2010 рр. були неодноразові спроби провести переговори між офіційним урядом та лідерами ЕТА щодо припинення вогню. Найбільш близькими сторони були 2006 р. після того, як організація оголосила про постійне припинення вогню. Однак уже наприкінці цього ж 2006 р. прем'єр-міністр Х. Л. Родрігес Сапатеро оголосив про припинення перемир'я внаслідок того, що ЕТА взяла на себе відповідальність за теракт, що стався в аеропорту Барахас 30 грудня, у результаті якого загинуло 2 особи – громадяни Еквадору та 4 людини отримали поранення [11].

У вересні 2010 р. ЕТА оголосила останнє перемир'я. А вже 2012 р. заявила, що готова почати переговори щодо припинення своєї діяльності. Це пов'язують із результатами соціологічних опитувань, що показали, що підтримка організації зменшується. У 2009 р. 64 % населення Країн Басків негативно ставилося до ЕТА. Крім того, за цими ж опитуваннями більшість громадян виступають проти насилля – баски одностайно наголошують на мирному вирішенні свого конфлікту шляхом діалогу [11].

Ще одним поштовхом до припинення діяльності ЕТА стали масові затримання керівників цієї організації. Так, 28 травня 2012 р. у французькому місті Кона було заарештовано лідера цієї сепаратистської групи Ороїтса Гурручагу Гогорсу. Ще більшим ударом по позиціях ЕТА стало затримання 22 вересня 2015 р. у Франції двох найвищих керівників організації – Іраче Сорсобаля та Давида Пла. За словами міністра внутрішніх справ Іспанії Хорхе Фернандеса Діаса, саме ця подія може покласти кінець існуванню ЕТА [12].

Будучи однією з автономних спільнот Іспанії, не обходиться без сепаратизму й Галісія. Тут бажання відокремлення від королівства не є настільки сильними, як у Країні Басків чи в Каталонії. Це пояснюється тим, що цей регіон є одним із найбільш дотаційних в Іспанії (зокрема, це пояснюється тим, що у Галісії добувають найбільшу кількість нафти в країні, а також тут розташована найбільша кількість нафтопереробних заводів). Головною відмінністю цього регіону є його мова. Галісійський діалект більш наближений до португальської, ніж до іспанської мови. Саме це пояснює національно-мовне походження сепаратистських настроїв [13].

Галісійський сепаратизм найбільше проявляється в лівих політичних партій. Основним ідеологом відокремлення виступає Націоналістичний блок Галісії. Разом із партією галісійських соціалістів він входить до уряду автономії 2015 р. Цікавим є той факт, що Націоналістичний блок Галісії – це партія, що сповідує принципи марксизму-ленінізму [13].

Варто зазначити, що сучасний прем'єр-міністр Іспанії Маріано Рахой є вихідцем із цього регіону. Однак, незважаючи на своє походження, Рахой не робив жодних заяв щодо збільшення повноважень Галісії чи встановлення її широкої автономії.

Отже, Іспанія залишається найбільшою країною Європи, що страждає через сепаратистські настрої вже протягом багатьох десятиліть. Можливим виходом із ситуації, що склалася, може стати зміна конституційних законів, що надасть більше повноважень автономіям, які прагнуть фактичної незалежності, а також проведення мирного діалогу між усіма зацікавленими сторонами. Однак не треба забувати, що можливе проголошення незалежності однією з автономій може спричинити ще більші проблеми з іншими. Так, результатом відокремлення Каталонії може стати радикалізація настроїв у Країні Басків та Галісії. Тому новообраному уряду, що сформується в результаті виборів 4 грудня 2015 р., варто проводити незаангажовану політику щодо збереження статус-кво у королівстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хенкин С. М. Баскский национализм: метаморфозы развития [Електронний ресурс] / Сергей Хенкин // Перспективы. – 2011. – 11 січня. – Режим доступу : http://www.perspektivy.info/book/baskskij_nacionalizm_metamorfozy_razvitija_2011-01-11.htm.
2. Орлов А. А. Глубинные исторические корни проблемы национализма и сепаратизма в Испании / Александр Орлов // Вестник МГИМО университета. – 2013. – № 4(31). – С. 177–186.
3. Аникеева Н. Актуальные проблемы Испании / Наталья Аникеева // Вестник МГИМО университета. – 2014. – № 6(29). – С. 138–143.
4. Конституція Королівства Іспанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.alicante.ru/constitutionofspain_territorial_organization.
5. Загоруйко Ю. Каталония жаждет независимости / Юлия Загоруйко // Зеркало недели. – 2013. – 21 сентября. – С. 5.
6. Незалежна Каталонія: Скандал через гроші й суверенітет / The Economist Newspaper Limited // Український тиждень. – 2012. – № 39. – С. 20.
7. Інший сепаратизм. Каталонський варіант [Електронний ресурс] // ЛІВА. – 2015. – 14 січня. – Режим доступу : <http://liva.com.ua/catalonia-separatism.html>.
8. Прихильники відділення від Іспанії виграли вибори в Каталонії [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2015. – 28 вересня. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2015/09/28/7082838/>
9. Каталонія: парламент узгодив «дорожню карту» щодо проголошення незалежності [Електронний ресурс] // Euronews. – 2015. – 27 жовтня. – Режим доступу : <http://ua.euronews.com/2015/10/27/katanohr-apnameht-y3roanb-aopoxho-kapty-woaoporonowehhr-he3anexhoct/>.

10. Каталонія ухвалила резолюцію про незалежність від Іспанії [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. – 2015. – 9 листопада. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/каталонія-ухвалила-резолюцію-про-незалежність-від-іспанії/a-18836401>.
11. Сепаратизм в Європе: Страна Басков [Електронний ресурс] // СТРАЙК. – 2014. – 24 червня. – Режим доступу : <http://firstsocial.info/analiz/separatizm-v-evrope-strana-baskov>.
12. МВД Испании: ЭТА прекратила деятельность после ареста двух лидеров [Електронний ресурс] // РИА . – 2015. – 22 вересня. – Режим доступу : <http://ria.ru/world/20150922/1273830532.html>.
13. Галисийский сепаратизм [Електронний ресурс] // Галисия. – 2015. – 12 серпня. – Режим доступу : <http://galisia.ru/galisiiskiy-separatism/>.

А. Стеколыцикова, Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

А. А. Хмель, Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СЕПАРАТИЗМА В ИСПАНИИ В НАЧАЛЕ XXI В.

Рассматриваются вопросы проблемы проявления сепаратизма в Испании в период с 2004 по 2015 гг. Приведены статистические данные относительно деятельности радикально настроенных групп в стране Басков, в частности террористической организации ЭТА. Раскрываются причины неудовлетворения Каталонии статусом автономии и желания создания независимого государства. Делается анализ национально-языкового сепаратизма в Галисии.

Ключевые слова: *Испания; сепаратизм; Каталония; страна Басков; ЭТА; Галисия; автономия; национально-языковой сепаратизм.*

A. Stiekolshchykova, Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

A. O. Khmel', Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

TRENDS OF DEVELOPMENT OF SEPARATISM IN SPAIN AT THE BEGINNING OF XXI CENTURY

In this article are considered questions of the problem of separatism in Spain between 2004 and 2015. There are presented the statistical data on the activities of radical groups in the Basque country, in particular, the terrorist organization ETA. There are disclosed the reasons of dissatisfaction with the status of autonomy of Catalonia and the desire to create an independent state. There are made the analysis of national and linguistic separatism of Galicia.

Keywords: *Spain; separatism; Catalonia; Basque country; ETA; Galicia; autonomy; national and linguistic separatism.*

Рецензенти:

Сінкевич Є. Г., д-р іст. наук, проф.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили);

Гайдай О. М., канд. іст. наук, доц.

(Чорноморський державний університет імені Петра Могили).

© Стеколыцикова А., Хмель А. О., 2015

Дата надходження статті до редколегії 18.12.2015